

Handleiding

ZO BEWEEG IK

Observatielijst Motoriek
voor baby's en peuters

Inhoud

Voorwoord	5
Deel 1 Zo Beweeg Ik Algemene handleiding	7
Inleiding	9
De <i>Zo Beweeg Ik</i> observatielijst.....	10
Het invullen van de <i>Zo Beweeg Ik</i> observatielijst	12
Het beoordelen van de resultaten.....	16
De <i>Zo Beweeg Ik</i> observatielijst op een peuterspeelzaal of een kinderdagverblijf	18
Achtergronden van de <i>Zo Beweeg Ik</i> observatielijst.....	19
Aanbevolen literatuur	30
Deel 2 Zo Beweeg Ik Handleiding bij handelingssuggesties	31
Inleiding	33
Handelingssuggesties bij de <i>Zo Beweeg Ik</i> observatielijst	34
<i>Zo Beweeg Ik</i> handelingssuggesties en voorschoolprogramma's	40
Achtergrondinformatie over de thema's:	41
• Kruipe n	41
• Zitten.....	42
• Staan en lopen	43
• Lichaamsbesef.....	44
• Traplopen.....	45
• Sensomotorische Ontwikkeling	46
Aanbevolen literatuur	48
Deel 3 Zo Beweeg Ik Handelingssuggesties	49
Afame 1	51
Afame 2	59
Afame 3	67
Afame 4	75
Afame 5	81
Afame 6	87
Afame 7	93
Afame 8	99
Aanbevolen literatuur	105

Deel 4 Zo Beweeg Ik Handelingsuggesties bij VVE-programma's.....	107
Kaleidoscoop.....	109
Piramide	117
Puk & Ko	121
Startblokken en Basisontwikkeling.....	125
Aanbevolen literatuur	130
Deel 5 Zo Beweeg Ik Protocol handelingsplan	131
Inleiding	133
Gebruik van het protocol handelingsplan.....	135
Stroomdiagram protocol handelingsplan.....	137
Toelichting stroomdiagram protocol handelingsplan	139
Aanbevolen literatuur	143
Colofon.....	144

Voorwoord

Hierbij kunnen we de *Zo Beweeg Ik* observatielijst presenteren, een observatielijst om de motorische ontwikkeling bij baby's en peuters in kaart te brengen. De lijst is op dezelfde manier opgezet als de *Zo Doe Ik* observatielijst voor sociale competentie, die al eerder werd uitgebracht. Tegelijk met *Zo Beweeg Ik* wordt ook *Zo Praat Ik*, de observatielijst voor Spraaktaal ontwikkeling, uitgegeven.

De observatielijsten zijn zowel los van elkaar als gezamenlijk te gebruiken. Wanneer je gebruik maakt van de drie lijsten krijg je een compleet beeld van de ontwikkeling van de baby en peuter. Bij gebruik van alle drie de lijsten kun je in een brochure een totaaloverzicht invullen, zodat ook visueel een compleet beeld ontstaat van de ontwikkeling van de baby en peuter.

Zo Beweeg Ik is een observatielijst die zich richt op de motorische ontwikkeling van baby's en peuters (0-4 jaar). De observatielijst is bestemd voor pedagogisch medewerkers van peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en gastouders. Net als bij *Zo Doe Ik* gaat het om een lijst waarmee je op eenvoudige wijze duidelijkheid krijgt over het verloop van de motorische ontwikkeling van kinderen van 0-4 jaar. De vragen beschrijven concrete, observeerbare handelingen en gaan uit van een positieve benadering. Er wordt gekeken naar wat het kind al kan.

Bij *Zo Beweeg Ik* zijn ook handelingssuggesties voor de pedagogisch medewerkers opgesteld. Dit zijn suggesties om het kind verder te stimuleren in zijn motorische ontwikkeling. *Zo Beweeg Ik* is goed te gebruiken naast een VVE programma. Zo zijn er aparte VVE handelingssuggesties beschreven, waarbij de link met het VVE programma wordt aangegeven.

Zo Beweeg Ik is ontwikkeld in opdracht van Jeugd, Onderwijs en Samenleving (JOS) van de gemeente Rotterdam. Bij de ontwikkeling hebben verschillende peuterspeelzalen en kinderdagverblijven meegedacht en proefmateriaal uitgeprobeerd. Mede aan de hand van de input van deze peuterspeelzalen en kinderdagverblijven is *Zo Beweeg Ik* tot stand gekomen. Wij danken *kinderdagverblijf Andrea*, *kinderdagverblijf Bubbels*, *kinderdagverblijf Calimero*, *kinderdagverblijf De Gele Kakatoe*, *kinderdagverblijf De Grobbevogels*, *kinderdagverblijf De Krullebaar*, *kinderdagverblijf Het Paleisje*, *kinderdagverblijf Iejour*, *kinderdagverblijf Kangaroetje*, *kinderdagverblijf Xander*, *kinderopvang Bijdehand*, *kinderopvang Mickey*, *Montessori peutergroep Kralingen*, *peuterspeelzaal 't Klaviertje*, *peuterspeelzaal 't Lekkertje*, *peuterspeelzaal Dribbel*, *peuterspeelzaal Eigenwijs*, *peuterspeelzaal 't Hobbelpaard*, *peuterspeelzaal Hokus Pokus*, *peuterspeelzaal Jong Oranje* en *SSO Kinderopvang* hierbij dan ook voor hun medewerking.

Wij wensen je veel plezier bij het werken met *Zo Beweeg Ik*!

Namens projectgroep Jonge Risicokind,

Lonneke van Dijk
Projectleider Jonge Risicokind
Rotterdam, september 2008

NB: in verband met de leesbaarheid van de tekst gebruiken we in deze handleiding de zij-vorm. We spreken van pedagogisch medewerker en overal waar 'zij' of 'haar' staat kun je ook 'hij' of 'hem' lezen.

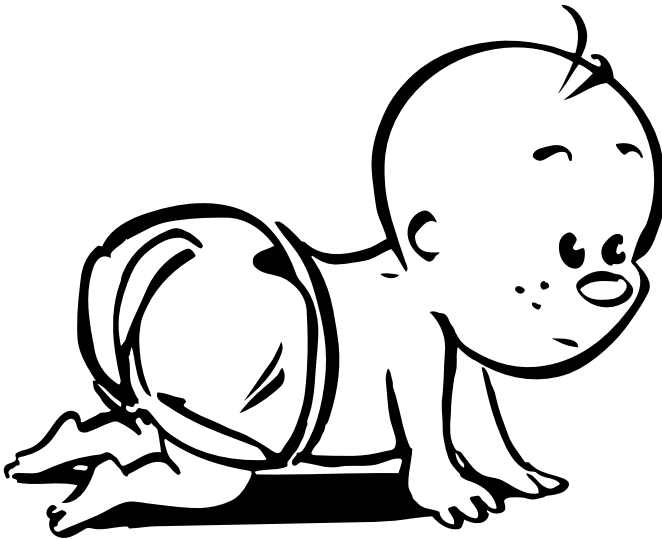
Wanneer we spreken van peuterspeelzalen en kinderdagverblijven, kun je daar ook gast-ouderopvang lezen.

Wanneer we spreken over een individueel kind, wordt de hij-vorm gehanteerd, om te voorkomen dat er telkens hij/zij en hem/haar komt te staan.

DEEL 1

ZO BEWEEG IK

Algemene handleiding

Inleiding

Met de *Zo Beweeg Ik* observatielijst motoriek voor baby's en peuters kun je de motorische ontwikkeling van kinderen van 0 tot 4 jaar in de kinderopvang systematisch volgen. Zo spoor je bijzonderheden in de motorische ontwikkeling van het jonge kind op. En kun je het kind begeleiden in zijn ontwikkeling, problemen voorkomen en de motoriek verder stimuleren.

De *Zo Beweeg Ik* observatielijst is niet gekoppeld aan een bepaald voorschoolprogramma en kan daarom naast elk voorschoolprogramma gebruikt worden.

Het is de bedoeling dat de observatielijst wordt ingevuld voor ieder kind in de groep. In de periode tussen de 0 en 4 jaar van het kind wordt de lijst acht keer ingevuld door één van de pedagogisch medewerkers. Dat komt neer op twee keer per jaar. Per deellijst kost het invullen de pedagogisch medewerker ongeveer 10 minuten.

In de Handleiding *Zo Beweeg Ik* vind je:

Deel 1: *Zo Beweeg Ik* Algemene handleiding

Deel 2: *Zo Beweeg Ik* Handleiding bij de handelingssuggesties

Deel 3: *Zo Beweeg Ik* Handelingssuggesties

Deel 4: *Zo Beweeg Ik* Handelingssuggesties bij VVE-programma's

Deel 5: *Zo Beweeg Ik* Protocol handelingsplan

De handelingssuggesties (algemene en bij VVE-programma's) en het protocol handelingsplan zijn een aanvulling op de *Zo Beweeg Ik* observatielijst. De handelingssuggesties geven tips/ideeën hoe je de motoriek kunt stimuleren bij jonge kinderen, wanneer uit de observatielijst blijkt dat dit nodig is. Ook voor kinderen waar je je geen zorgen over maakt, kun je gebruik maken van de handelingssuggesties. Zo kun je goed inspelen op de behoeften van kinderen. Het protocol handelingsplan geeft een stappenplan hoe je *Zo Beweeg Ik* kunt inzetten in peuterspeelzalen en kinderdagverblijven.

In deze algemene handleiding (Deel 1) vind je achtereenvolgens:

- uitleg over de *Zo Beweeg Ik* observatielijst en de scores;
- instructies voor het invullen van de *Zo Beweeg Ik* observatielijst;
- een toelichting op het beoordelen van de resultaten van de *Zo Beweeg Ik* observatielijst;
- adviezen voor de invoering van *Zo Beweeg Ik* op de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf;
- informatie over de achtergronden van de *Zo Beweeg Ik* observatielijst.

De Zo Beweeg Ik observatielijst

De lijst

Zo Beweeg Ik richt zich op vaardigheden van het kind. Met behulp van deze observatielijst kun je vaststellen welke motorische handelingen kinderen laten zien en welke handelingen (nog) niet.

Dit instrument kun je gebruiken bij alle kinderen met als doel goed in te spelen op de behoeften van kinderen. Een tweede doel van deze lijst is het vroegtijdig onderkennen van stagnatie of problemen in de motorische ontwikkeling, zodat je kinderen met problemen zodanig kunt begeleiden dat grotere problemen voorkomen of beperkt worden.

De *Zo Beweeg Ik* observatielijst is dus ontwikkelingsvolgend én ontwikkelingsstimulerend.

Indeling lijst

Zo Beweeg Ik is gemaakt voor kinderen van 0-4 jaar. In deze periode vul je de observatielijst acht keer in voor een kind. Als het ware bestaat de lijst dus uit acht leeftijdsdelen (leeftijdscategorieën) en zijn er acht afnamemomenten, namelijk:

- een deellijst om af te nemen bij 5 maanden;
- een deellijst om af te nemen bij 10 maanden;
- een deellijst om af te nemen bij 15 maanden;
- een deellijst om af te nemen bij 20 maanden;
- een deellijst om af te nemen bij 26 maanden;
- een deellijst om af te nemen bij 32 maanden;
- een deellijst om af te nemen bij 38 maanden;
- een deellijst om af te nemen bij 44 maanden.

Doordat je de observatielijst op een bepaalde leeftijd voor een kind invult, is er spreiding in de invulmomenten in je groep. Je hoeft dus niet in één keer alle lijsten van de hele groep in te vullen.

Iedere deellijst bestaat uit een aantal vragen. Het aantal verschilt per deel. Ook kan het zijn dat je een vraag in meerdere leeftijdscategorieën terugziet.

De observatielijst gaat met het kind mee. Bijvoorbeeld van de babygroep naar de peuter-groep en daarna van de peutergroep naar de basisschool (dit laatste met toestemming van de ouders).

De vragen

De vragen betreffen concreet observeerbare handelingen, zodat de lijst een zo objectief mogelijk beeld geeft en er geen ruimte is voor interpretatieverschillen.

Iedere vraag is te beantwoorden met 'ja' of 'nee'.

Daarnaast is er bij iedere vraag ruimte om eventuele opmerkingen te kunnen plaatsen.

Voorbeeld vraag:

Kijkt gericht naar een speeltje of naar het gezicht van de pedagogisch medewerker, 'pakt' als het ware iets met de ogen vast

Ja/Nee

Opmerking:.....

De vragen uit de *Zo Beweeg Ik* observatielijst zijn verdeeld in vier categorieën, namelijk in grote motoriek, fijne motoriek, adaptatie en lichaamsbesef (zie het laatste hoofdstuk van dit deel: Achtergronden *Zo Beweeg Ik* observatielijst).

Het invullen van de *Zo Beweeg Ik* observatielijst

Procedure

Als je de observatielijst voor het eerst invult, kun je het beste eerst de algemene handleiding (Deel 1) doornemen. Daarna is het aan te bevelen de lijst eerst een keer uit te proberen.

De *Zo Beweeg Ik* observatielijst vul je in voor ieder kind van de groep. Je vult de deellijst in die past bij de leeftijd van het kind (dus als het kind 5, 10, 15, 20, 26, 32, 38, 44 maanden is).

Voorbeeld:

Als je een kind met 24 maanden in de groep krijgt, ga je als het kind 26 maanden is de lijst voor 26 maanden invullen. Het kind heeft dan twee maanden kunnen wennen aan de nieuwe groep en jij hebt twee maanden de tijd gehad om het kind te observeren.

Het kan natuurlijk voorkomen dat je een vraag tegenkomt waarvan je niet zeker weet of een kind dit gedrag laat zien. Je kunt de vraag dan even open laten en het kind eerst observeren om de vraag vervolgens in te vullen.

Wanneer de deellijst is ingevuld kun je de resultaten gaan beoordelen. Hoe dit gaat staat beschreven in het volgende hoofdstuk.

Invullen

Op de voorkant van de *Zo Beweeg Ik* observatielijst vul je als eerste de naam en geboortedatum van het kind in. Ook komt de naam van de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf op de voorkant te staan. Er is de mogelijkheid om een code voor het kind in te vullen.

Bovenaan elke deellijst vul je de leeftijd van het kind in, de naam van de groep waarin het kind zit, de afnamedatum en je eigen naam als jij de deellijst invult.

Vervolgens lees je de vragen en beantwoord je deze met een 'ja' of een 'nee'.

Voorbeeld vraag:

Kan kleine voorwerpen in een doosje of bakje doen en er weer uit halen

Ja/Nee

Opmerking:.....

Je beantwoordt een vraag met 'ja' als een kind dit laat zien in de groep.

Soms zie je een kind in de groep iets niet doen, terwijl je weet dat het kind dit thuis wel laat zien. Toch vul je dan een 'nee' in. Het is belangrijk dat je als pedagogisch medewerker de handeling van het kind ook in de groep ziet. Zie je de handeling niet en laat het kind het

volgens de ouders thuis wel zien, dan kun je besluiten om het kind te stimuleren deze handeling ook op de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf te laten zien.

Bij het invullen van de deellijst kijk je altijd even terug naar de vorige ingevulde lijst van het kind. Je gaat dan kijken bij welke vragen het kind een 'nee' heeft gescoord. Als het kind inmiddels de handeling uit de vraag wel laat zien, vul je onder opmerkingen de datum in waarop het kind 'ja' scoort op de vraag.

Voorbeeld:

Het is 14 mei 2008. Boris is net 20 maanden. Pedagogisch medewerker Lisa wil voor hem de deellijst invullen voor 20 maanden. Voordat Lisa dit doet, kijkt ze even terug naar de deellijst die is ingevuld toen Boris 15 maanden oud was. Lisa ziet dat daar een 'nee' was gescoord op vraag 34. Inmiddels kan Boris dit wel. Daarom zet Lisa bij de opmerking van vraag 34 de datum waarop ze de lijst invult en Boris kan wat er in de vraag staat:

Vraag 34: Kruipt op handen en knieën
Ja/Nee
 Opmerking: **14 mei 2008 ja**

Omdat niet alle vragen bij elke leeftijd terugkomen, houd je op deze manier zicht op de vragen waarop een 'nee' is geantwoord en hoe lang die vragen met een 'nee' beantwoord blijven.

Als een kind op alle of veel vragen van de *Zo Beweeg Ik* observatielijst een 'ja' scoort kun je ook alvast in de volgende deellijst kijken en deze eventueel invullen. Zo zie je op welke punten de motorische ontwikkeling van het kind vlot verloopt. En kun je in je omgang en aanpak optimaal aansluiten bij het niveau van de motorische ontwikkeling van het kind.

Ingevulde deellijst bespreken met collega's

Je kunt de kinderen uit de groep verdelen onder de pedagogisch medewerkers die werken op de desbetreffende groep. Dan vult iedere pedagogisch medewerker de lijst in voor een aantal kinderen uit de groep. Nadat je de lijst hebt ingevuld kun je hem laten zien aan je directe collega. Zo kun je nagaan of jullie dezelfde handelingen zien bij het kind. Een andere manier om dit na te gaan is om af en toe los van elkaar de observatielijst voor één kind in te vullen en de twee ingevulde lijsten dan met elkaar te vergelijken.

Ingevulde deellijst bespreken met leidinggevende

Nadat de lijst is ingevuld en besproken met je collega's van de groep, bespreek je de lijst in een kindbespreking, waarbij de leidinggevende aanwezig is. Tijdens de kindbespreking kan, voor die kinderen waarvoor het nodig is, in samenspraak met de leidinggevende een aanpak voor het kind besproken worden. De handelingssuggesties (zie Deel 3 en 4) kunnen hierbij hulp bieden.

Veelgestelde vragen

Een kind komt bij ons op de peuterspeelzaal als hij twee jaar is. Moet ik dan alle deellijsten tot en met het tweede jaar invullen voor dit kind?

Nee, je gaat de *Zo Beweeg Ik* deellijst invullen die hoort bij de leeftijd van het kind. Je probeert dit ook zo veel mogelijk te doen op de leeftijd die daarbij geadviseerd wordt.

In de vraag staat: 'Stapelt twee voorwerpen (bijvoorbeeld twee blokken)

Moet het kind dan twee blokken stapelen om 'ja' in te kunnen vullen?

De voorbeelden die beschreven staan bij de vragen, zijn echt bedoeld als voorbeeld. Dit betekent dat het kind twee blokken op elkaar kan stapelen, maar het kan bijvoorbeeld ook twee andere voorwerpen op elkaar stapelen.

Als er in de vraag staat: 'loopt los of aan de hand van de pedagogisch medewerker' Moet het kind dit dan beide doen om 'ja' in te mogen vullen?

Als er 'of' staat in de vraag hoeft het kind niet beide aspecten uit de vraag te laten zien. Het gaat er dan om dat het kind het een of het ander laat zien en dan mag er 'ja' ingevuld worden.

Als er in een vraag staat: 'kan bij zichzelf en anderen verschillende lichaamsdelen benoemen'. Moet het kind het dan bij zichzelf en anderen kunnen om 'ja' in te mogen vullen?

Als er 'en' staat in de vraag moet het kind beide aspecten uit de vraag laten zien. Wanneer het kind beide aspecten laat zien kan er 'ja' ingevuld worden.

Er komt een nieuw kind in mijn groep op de leeftijd dat ik de Zo Beweeg Ik observatielijst moet invullen. Eigenlijk vind ik dat het kind eerst even moet wennen aan de groep, moet ik de lijst gelijk invullen voor dit kind?

Een kind moet inderdaad eerst wennen aan de groep. Je kunt de observatielijst toch al voorlopig invullen en dan twee maanden later de ingevulde lijst nog eens bekijken om te zien of er inderdaad antwoorden veranderd zijn. Mochten er antwoorden veranderd zijn, dan kun je dit bij de opmerkingen noteren. Op die manier heb je vergelijkingsmateriaal.

Moeten de ouder(s)/verzorger(s) niet weten dat je de Zo Beweeg Ik observatielijst invult voor hun kind?

De ouder(s)/verzorger(s) moeten wel op de hoogte zijn van het gebruik van de observatielijst in de peuterspeelzalen of kinderdagverblijven. Hierover moeten afspraken gemaakt worden met de leidinggevende.

Je kunt voortaan tijdens het kennismakingsgesprek tegen de ouder(s)/verzorger(s) zeggen dat jullie werken met de *Zo Beweeg Ik* observatielijst.

De ouder(s)/verzorger(s) van de kinderen die al op de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf zitten, kun je op de hoogte stellen van de observatielijst door dit bijvoorbeeld op een ouderavond ter sprake te brengen of door middel van een nieuwsbrief.

Heb je van de ouder(s)/verzorger(s) een toestemmingsverklaring nodig om de Zo Beweeg Ik observatielijst te mogen invullen?

De ouder(s)/verzorger(s) moeten op de hoogte zijn van de observatielijst en dat de peuter-

speelzaal of het kinderdagverblijf hiermee werkt (zie vorige vraag). Voor het invullen van de *Zo Beweeg Ik* lijst heb je geen toestemming van de ouder(s)/verzorger(s) nodig. Het is immers een middel om de ontwikkeling te volgen van een kind en de omgang en aanpak zo goed mogelijk daarop af te stemmen in je werk.

Het is wel belangrijk dat je zorgvuldig omgaat met de gegevens.

Echter als je de informatie wilt doorgeven aan andere instanties (zoals de basisschool) heb je wel toestemming van de ouder(s)/verzorger(s) nodig. Het gaat tenslotte om privacy-gevoelige informatie.

De Zo Beweeg Ik observatielijst moet ingevuld worden voor een kind. Maar de vaste pedagogisch medewerker is ziek, moet de invalkracht dat nu doen?

De voorkeur is dat de vaste pedagogisch medewerker de lijst invult van het kind. Dat kan dan best een week later dan de genoemde leeftijd. Mocht de vaste pedagogisch medewerker langdurig ziek zijn, dan kan de andere vaste pedagogisch medewerker van de groep de lijst invullen. Het is in ieder geval belangrijk dat degene die hem invult het kind goed kent.

De Zo Beweeg Ik observatielijst moet ingevuld worden voor een kind. Maar het kind is ziek, moet de deellijst bij deze leeftijd dan overgeslagen worden?

Nee, je kunt de deellijst gewoon invullen als het kind weer beter is. Je vult de lijst dan wat later in. Doordat je bovenaan de lijst de datum invult waarop je de lijst invult, en je de geboortedatum van het kind weet (staat op het voorblad), weet je dat de lijst op een later moment ingevuld is.

Wat vul je in als een kind iets al lang kan en inmiddels al verder is (dus niet meer doet wat in de vraag staat)?

Soms is een kind al verder dan in de vraag staat.

Voorbeeld: 'plaatst een stukje in een knoppenpuzzel'.

Het kan zijn dat het kind al een hele knoppenpuzzel kan maken. Deze vraag is dan als het ware een gepasseerd station. Toch vul je een 'ja' in, omdat het kind dit wel gedaan heeft. Anders komt straks bij het scoren/interpreteren naar voren dat er sprake is van een signaal, terwijl het kind dit juist wel kan.

Je kunt eventueel ook verder kijken in de volgende deellijst.

Wat vul ik in als een kind het gedrag soms wel en soms niet laat zien?

Als je ziet dat een kind iets kan dan vul je 'ja' in. Als het kind het af en toe laat zien, is dit voor jezelf wel een aandachtspunt. Je houdt de handelingen in de gaten en stimuleert het kind om de betreffende handelingen vaker te laten zien.

Wat vul ik in als ik weet dat een kind het wel kan maar het niet laat zien?

Je vult echt de handelingen in die je kan zien bij een kind, dus vul je een 'nee' in als je de handelingen zelf niet ziet in de groep. Je kunt het kind dan uiteindelijk gaan stimuleren deze handeling ook in de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf te laten zien.

